

Døvehistorisk tidsskrift

December 2002

December 2002

Fra gamle Dage paa Instituttet i København

Af Fritz Bech

Den 1. Februar 1882, altsaa for over 60 Aar siden, kom jeg som Lærer til Det kgl. Døvtummeinstitut i København. Jeg var blevet Student fra Latinskolen i Horsens Sommeren 1881 og havde bestemt mig for Lærervejen, og da mine Forældre ikke havde Raad til at betale for mit Ophold i Hovedstaden, saa jeg mig straks efter min Ankomst dertil om efter Timer og var ogsaa saa heldig at faa nogle i Latin og Matematik med en Godsejersøn, der var noget tilbage i disse Fag, men for øvrigt flink. De lønnes med 50 Øre i Timen, men alting var dengang meget billigt i Forhold til Nutiden, f. Eks. betalte jeg for Værelse med The og Morgenbrød kun 12 Kr. om Maaneden, og i Marketenderiet paa Rosenborg Plads, hvor vi Studenterskyt-

Det kgl. Døvtummeinstitut i København, opført i 1839, udvidet i 1859.

Bag hovedbygningen var der et gymnastikhus og en lille stald. Det kan være, det er forstander Søren Heiberg til hest, som nævnt i Bechs artikel.

ter eksercerede om Morgenens, var Prisen for En Kop Kaffe med Sukker og Fløde og et halvt Rundstykke med Smør kun 6, skriver seks, Øre.

Paa Instituttet i København var dengang den gamle Lærer, Kammerraad J. Chr. Giøe (1809-81) nylig død, og en yngre Lærer, cand. theol. Sparre havde søgt og opnaaet Præsteembede, saa der var 2 Pladser ledige, og da en gammel Veninde fra Horsens gjorde mig opmærksom paa Bekendtgørelsen, gik jeg ud til Forstanderen, den kendte Opfinder af Skrivekuglen R. Malling Hansen for at forhøre, om det kunne nytte, at jeg søgte en af Stillingerne, og da han

Fritz Bech (1863-1946) kom til Døvtummeinstituttet i 1882 og blev der indtil sin udnævnelse som forstander for A-Skolen i Fredericia i 1904.

I 1890 blev han gift med en af forstander Malling Hansens 7 døtre, Zarah (1870-1910), med hvem han fik 5 børn.

I 1891 grundlagde Bech Smaablade for Døvtumme og redigerede dette frem til 1904. Senere havde han et omfattende tolke- og foredragsvirke, og redigerede også Effata. Her blev hans erindringer trykt i 1942.

sagde Ja, indgav jeg min Ansøgning til Ministeriet.

Paa den Tid var Døvtummeundervisningen kun lidt kendt. Folk i Almindelighed troede, at de Døvtumme nærmest var noget i Retning af Aandssvage, og Lærerne, der udgik fra Seminarierne,

Rasmus Malling Hansen (1835-1890) blev lærer på Døvtummeinstituttet i 1858, var en kort overgang forstander for skolen i Slesvig men vendte efter 1864 tilbage til Citadelsvej hvor han blev forstander i 1865.

Han var den ansvarlige for Den danske Deling i 1867 og for loven i 1880 med oprettelse af et Døvtummeinstitut i Fredericia. Her skulle undervises efter talemetsoden, mens der i København fortsat skulle undervises efter tegnmetoden.

var derfor ikke særlig lystne efter at gaa ind i Døvtummevæsenet. Vi var kun 2 Ansøgere: L. Lindholm og jeg, og erholdt begge to Ansættelse, henholdsvis som Ottende- og Niendelærer. Og glad var jeg! Det var jo som at komme i Himmerig: fri Station som en Elev og

Dette billede, som er et udsnit af billedet på forsiden, viser Instituttets omgivelser på Bechs tid. Det er inden Frihavns opførelse i 1890 totalt ændrede landskabet. Instituttet havde haft sit eget badehus, nu blev der langt til vandet.

60 Kr. om Maaneden. Nu kunde jeg da sagtens selv klare mig.

De, som har været i København og set Instituttet ved Kastelsvej ude paa Østerbro, ved, at det er en stor gul Bygning i 2 Etager foruden Kælderen. Den er bygget 1838-39, altsaa over 100 Aar gammel, og næsten uforandret - kun tilsat et Stykke ved den vestlige Fløj, Drengenes Afdeling. Den er bygget som en Vinkel, og dens store Gaards- og Haveplads var paa den Tid begrænset af Garnisons Kirkegaard, Kastellet, og Blindeinstituttet. Mellem Kastellet og Haven løb dog en smal Sti, der udmundede ved Becks og Engelbrechts Badeanstalter, hvor de døvstumme Børn, baade Dreng og Piger, badede og lærte at svømme - nu en Del af Frihavnen.

Kastellet med dets mange Kasernebygninger, høje Volde, dybe Grave og store ubebyggede, med Krat oversaaede Arealer, laa nærmest hen som et kun af

Soldater befærdet Terræn. Der var dog ogsaa et rigt Dyreliv herinde, og Harer og Grævlinge strejfede hyppigt ind i Instituttets Have, ja en Grævlingefamilie havde endog i flere Aar Hule i en i Haven opkastet Høj, og Sommeraftener kom Grævlingemutter ikke sjældent luntende frem af Dybet, ledsaget af et Par Unger. Jeg husker en Aften, jeg fra mit lille Værelse, der vendte ud mod Forstanderens Have, saa hele Familien vraltede ind i Jordbærbedene og knase løs af Bærrene. Det, syntes jeg, var for galt og tilkaldte Vikar *William Norrie* — Søn af den døvstumme Bogbinder John *Norrie*, senere hen i Livet chef for det kgl. Theater 1924-30 —, og bevæbnede, hver med en Stylte, listede vi derud og nærmede os Dyrene, men da de opdagede os, var det ikke dem, der løb deres Vej, men os, der ikke stod fast overfor Grævlingemutters arrige Hvæsen og Visen Tænder. En flov Historie!

Bygningen dannede, som sagt, en Vinkel, og naar man stod inde i Gaarden, med Front mod den, var venstre Fløj Drengesiden, højre Pigernes Afdeling. Hver havde, som nu, sin Opgang. Paa Pigesiden var Kælderetagen optaget af Portnerboligen samt Skomagerværkstedet, hvor de døvstummes Førstemand, Grundlægger af DøvstummeFore-

*Tegning fra 1860'erne. Med Institut-
tets udvidelse i 1859 skete der kun
få ændringer, inden den endelige
udvidelse af den gule bygning i
1912.*

*Skolebørnene går på stylder, det gør
de også år 2002.*

ningen af 1866, Lærer i Skomageri *Ole Jørgensen* residerede, og Skræder-
værkstedet med den ligeledes døvstum-
me Mester *Jeppesen*, der imidlertid af-
gik kort efter min Tilstrædelse.

I Stueetagen var Lærer- og Lærerin-
deværelser. Kontor, Bibliotek samt Sy-
gestue for Pigerne, paa 1. Sal Førstelæ-
rerindens Lejlighed, Arbejds- og Op-
holdsrum samt Sovesal for Pigerne og
endelig i Tagetagen endnu en Sovesal
for Piger med store Vinduer i Gavlen,
men i øvrigt Tagvinduer.

Paa Drengesiden fandtes i Kældere-
tagen et Rum til Skobørstning -
Dagligsko og Søndagsko, Træsko an-
vendtes ikke - og i øvrigt forskellige
Kældre til Instituttets og Lærerperso-
nals Brændsel. Hernede opbevaredes
ogsaa en stor Kanonkugle, der sagdes at
stamme fra Englændernes Bombarde-
ment 1807 af det ældste Døvstum-

meinstitut i Sølvgade. Den var lidt stør-
re end en Fodbold og saa tung, at selv
de største og stærkeste af Drengene ikke
formaaede at løfte den. Stueetagen op-
toges af Lærerboliger, Sygestue for
Drengene og den fælles Spisesal for
Dreng og Piger, paa 1. Sal var der 2
Sovesale i Forbindelse med hinanden,
en mindre for de store drenge og en
større for de øvrige.

Og øverst oppe paa Loftet laa det rum-
melige Snedkerværksted, hvor Krigsve-
teranen med Kugle i Benet fra 1848-50
Ole Andersen regerede over et større
Antal Dreng.

Imellem de 2 Fløje laa Køkken, Spise-
kamre, Vaske- og Baderum samt Øko-
noma (Husbestyrrerinde), Frk. *Brüels*
Lejlighed m.m. i Kælderetagen, For-
standerboligen i Stuen og alle Skolelo-
kalerne paa 1. Sal.

Mellem Pigefløjen og Haven fandtes,
dækket af et Lindetræ, Retiraderne og
lidt til højre Gymnastiksalen og bag ved
denne en Staldbygning, der antagelig
har huset Malling Hansens Forgænger
(1838-65), Professor *Søren Heibergs*
Ridehest, som han i sin Egenskab af
Enkedronning *Caroline Amalies* Privat-
sekretær besteg, naar han red til Audi-
ens i Lynbgy, og senere gamle Portner

*Lige siden Castbergs tid havde der været døde ansatte på Instituttet både som almindelige lærere og som faglærere. Af sidstnævnte kan på Bechs tid nævnes nederst skrædder **Jeppe Jeppesen** og øverst skomager **Ole Jørgensen** (1830-1907). Ole Jørgensen nåede 50 års jubilæum på Instituttet.*

*Petersens 2 Køer, der havde Græsgang paa de Classenske Marker lige overfor Instituttets Facade. Instituttets daværende Direktør, Gehejmeetatsraad *Trap* omtalte ham i den Anledning altid som Kohyrden og besatte iøvrigt snart efter Portnerstillingen med sin Tjener *Sørensen*, dog uden Tilladelse for samme til at holde Køer. Stalden laa derefter hen som et Skur og Eldorado (herlig Tumleplads) for Rotterne, mod hvem særlig en af Drengene, *Hans Hansen* (Nr. 120) trods Invaliditet i Form af Haand- og Fodspaltning førte en udbytterig Krig ved at sparke og træde dem ihjel.*

Drengenes Sovesale havde Vinduer baade til Gaden og Gaarden, saa der kunde luftes godt ud om Dagen. Og hver Onsdag skuredes der. Saa maatte de store Drengene slæbe Masser af Baljer vand op fra Posten i Gaarden, og der var naturligvis altid nogle af dem, der vilde snyde sig fra det, og maatte tages i Kraven. Langs Vinduerne til Gaden i den store Sovesal var der en lang, blikbeslaaet Vask, ved hvilken Børnene gjorde sig i Stand om Morgenen under Portnerens Tilsyn.

Hver Dreng havde sit Haandklæde med paasyet Nummer, for alle Børnene kaldtes dengang ikke ved Navn, men ved Nr. Inde i Salene stod 4 Rækker hvidmalede Træsenge, med Klap ved Fodenden til Tøjjet, og mellem de 2 og 2 Rækker var en Midtergang, med opstillede Spande over for Nattens Fornødenheder, først nogle Aar efter min Ansættelse blev der indrettet et lille afsides Kabinet i en af Enderne af Salen. Sengene indeholdt en haard Madras og en haard Skraamadrass samt 2 Lagener og efter Aarstiden 1-3 hvide Uldtæpper, og Børnene vendte selv Madrasserne og redte Sengene hver Morgen. Øverst oppe ved Gavlvæggen stod Lærersenge,

lidt bredere end Børnenes, men med ganske samme Indhold, ingen Fjedermadras eller Hovedpude, men man sov udmærket paa sit spartanske Leje. Jeg laa deroppe i 3 Aar og havde i den Tid Morgenvagten Kl. 6-8 hver Dag. Kl. 6 vækkede Portneren alle Børnene og min Opvarter — i de første Par Aar Nr. 46, nuværende Skomagermester *I. C. Westphall* — mig, hvorefter jeg løb ned i mit Værelse og i en Fart gjorde mig i Stand. Naar jeg saa kom op igen, havde Opvarteren redt min Seng, og Børnene var ligeledes færdige med deres og hende ved Vasken. Saa travede jeg frem og tilbage og saa efter, om de havde gjort deres Sager ordentligt, og naar alt var rede, gik vi ned til Morgenmaden og Skobørstningen.

Paa Sovesalen kunde der undertiden hænde morsomme Ting, naar et af Børnene gik i søvne. En Aften sent, jeg kom derop, traf jeg en af Drengene staaende paa Hovedet eller rettere paa Hænderne, idet han i bar Skjorte, med Haandfladerne mod Gulvet og sænket Hoved, kørte rundt om sig selv. Han mærkede mig ikke, med vedblev at køre, til jeg greb ham om Armen. Saa vaagnede han og blev meget forbavset over Situationen. Han havde drømt, at han var til Gymnastikøvelser. En af mine Kollegaer havde en nok saa morsom Oplevelse, da han paa Trappen ned fra Salen mødte en af de store Drenge, der med stive Øjne gik ham forbi. Han fulgte efter Drengen, der fortsatte ned til Stueetagen og videre hen ad Gangen til Spisesalen, hvor han satte sig paa sin sædvanlige Plads paa en af Bænkene. Da han saa blev vækket, forklarede han, at han havde drømt, der blev kaldt ind til Middag.

Undertiden blev vi to unge Lærere vækkede ved, at en af Drengene var

Hans Hansen (120) blev konfirmeret i 1895. Hans højre hånd var så læderet, at hans klasselærer *L. Lindholm* i hans karakterbog anfører: "*Han taler altsaa med venstre Haand*".

blevet syg og laa og klagede sig. Naar vi saa skønnede, at der var Tale om høj Feber, bar vi ham i Sengen ned ad Trappen til Sygestuen og vækkede Sygeplejersken, men det var ikke altid, hun var enig i vort Skøn, men nok mente, det kunde have ventet til næste Morgen. Sygeplejersken var ved min Tiltrædelse en ældre Kone med Klap for det ene Øje. Tegnet for hende var derfor et Strejf med Tommelen og Pegefingeren hen over højre Øje, og da hun snart efter gik af, vedblev dette at være Tegnet for alle hendes Efterfølgere i min Tid. Tegnet var fra at være naturligt blevet konventionelt (almindelig vedtaget).

Naar Drengene var færdige med Skobørstningen, marcherede de i Trop op i Spisesalen og indtog deres Pladser ved de lange Borde til venstre, lidt efter

kom saa Pigeflokken og satte sig ligeoverfor, til højre. Forinden maatte dog de store Piger bære Morgenmaden op fra Køkkenet paa lange Træbakker. I de 3 Aar, jeg havde Morgenvagten, bestod Traktementet af Øllebrød, serveret i dybe Tinskaale, af hvilke hver Elev fik sin langet ud. Læreren, der sad ved et lille Bord for sig selv, fik samme Portion, dog i Fajancetallerken. Da Øllebrøden var kogt paa Skibsøl og Endeskiver af Rug- og Sigtebrød og derfor ikke fri for Klumper, faldt den i Begyndelsen ikke særlig i min Smag, men efterhaanden vænnede jeg mig til den og spiste den med god Appetit. Senere blev Morgenmaden forandret til en Skaal varm Mælk med Sigtebrød til.

Naar dette Maaltid var overstaaet, kunde Drengene lege ude i Gaarden og paa Legepladsen og Pigerne i Haven, indtil der lidt før Kl. 8 klappedes ind til Skolearbejdet. Der var paa den Tid ca. 130 Elever, men Antallet sank i de følgende Aar mere og mere, efter at Fredericiainstituttet var aabnet i 1881 og et Par Aar efter udvidet med B-Afdeling. De store Hold Elever i Klasserne, der dengang talte 12-15 eller flere, gik nu i de yngste Klasser ned paa 8-10, undertiden endnu færre, og det blev som Regel kun svagtbegavede Børn, der fra Optagelsesklasserne (Forskolen) i Fredericia, hvortil alle de egentlig døvstumme Børn indkaldtes, efter et Aars Ophold overførtes til Københavns Institut.

Det var paa det gamle, nøjsomt administrerede, men derfor af Eleverne lige højt elskede Institut, langt fra saaledes, at hver Klasse havde sit eget Lokale, kun øverste, som dengang kaldtes første Klasse, havde Værelse for sig selv ud til Gaarden oven over Forstanderens Kontor, og her fandtes desuden Skabe til Opbevaring af Skolens Beholdning af

J.C.A. Giøe (1809-1881) var lærer på Instituttet fra 1844 til sin død.

I 1856 blev han gift med en af Instituttets lærerinder, Emilie Bjørn, og de fik lov til ekstraordinært at slå deres 2 værelser sammen til en fælleslejlighed på Instituttet. Det ene værelse var dog på 1. sal, det andet i stuen. Emilie Bjørn døde imidlertid allerede det følgende år, efter at have født en pige, og lærer Giøe måtte så igen nøjes med sit værelse i stueetagen ud mod Citadelsvej.

Skrivebøger, Tavler, Kridt, Kort m.m. Den såakaldte store Skolestue, der strakte sig hen over det meste af Forstanderens øvrige Lejlighed, var delt i 3 klasser ved Hjælp af store, flyttelige Skydetavler, og Pigernes Haandarbejdsal og Halvdelen af Spisesalen toges om Formiddagen i Brug, hver af 2 Klasser

adskilte paa samme Maade. Men det generede ikke synderligt Undervisningen, der foregik i Stilhed ved Hjælp af Haandalfabet, Tegn og Skrift. Noget Lærerværelse fandtes ikke.

Skoletiden strakte sig over hele Formiddagen og til Kl. 1. Fra kl. 9,55 til 10,15 var der 20 Minutters Ophold til Indtagelse af Frokosten, der bestod af en tyk Rundtenom Rugbrød med Smør, og Kl. 12 var der et mindre Frikvarter. Kl. 1 serveredes 2 Retter solid Middagsmad, der ligesom om Morgen blev baaret op og fordelt af de store Piger, begge Retter paa een Gang, Formaden i Skaal og Eftermaden paa Tallerken, sat oven paa Skaalen. Stellet var ogsaa her af Tin.

Efter Middagsmaden var der Frihed til Kl. 3, dog havde de forskellige Lærere oppassere, der lønnes med 10 Øre om Ugen foruden Æren af den betroede og derfor meget fornemme og eftertragtede Stilling, endnu nogle Ærinder og Smaa-hverv at udføre for deres Herskaber.

Kl. 3 fordeltes Drengene til de 3 Værksteder, paa Loftet og i Kælderen, medens Pigerne gik til Syning, Strikning, Lapning og Stopning hos de 2 Lærerinder. Disse underviste paa den Tid kun i Haandarbejde, men havde i øvrigt deres Tid godt optaget af det daglige Opsyn med Pigerne samt, kun assisterede af en enkelt Syerske, med Anskaffelse, Forfærdigelse og Vedligeholdelse af Pigernes hele Beklædning og af Drengenes Undertøj og Strømper. Underbenklæder kendtes dog ikke af Datidens raske Drenge.

Kl. 5 serveredes Mellemmad i Form af en tyk Rundtenom Rugbrød med Svinefedt, Tørsten kunde bagefter slukkes ved Vandposten i Gaarden. Derefter var der Frihed til Kl. 6, da Drengene 3 Dage om Ugen gik til Tegning og 3 Dage til

Gymnastik, medens Pigerne skiftede med Gymnastik og Fortsættelse af Haandarbejdet. Kl. 7-8 samledes atter Drenge og Piger i Spisesalen til Lektie-læsning under Tilsyn af den vagthavende Lærer. Aftensmaden bestod af 1½ Skive Rugbrød med Smør, kun om Søndagen med Paalæg af Ost, samt et Bæger Øl, der undertiden ved stærk Vinterkulde erstattedes med varm Mælk, hvortil saa spistes Sigtebrød.

Kl. 9 skulde alle i Seng. Det siger sig selv, at det maatte falde de store Drenge svært i den lyse Tid at skulde lægge sig til at sove saa tidligt, og mange Gange maatte jeg, der havde mit Værelse under Sovesalen, derop, naar den vagthavende Lærer var gaaet, for at lægge en Dæmper paa de med Skraamadrasser, Uldtæpper og Strømper kæmpende Knægte. Heldigvis gjorde den lange Dags kun sparsomt afbrudte Arbejde fra Kl. 6 Morgen sig i Reglen gældende med dygtig Træthed, saa de hurtigt faldt til Ro igen oven paa Kampen og paafølgende Overhaling af Læreren.

Lærerpersonalet bestod foruden af Forstanderen, der tillige havde Titel af Førstelærer, af 8 Lærere og 2 Lærerinder. Hertil kom 3 Haandgerningslærere og 2 Timelærere, i Gymnastik og Tegning. Forstanderen underviste kun i øverste Klasse, 6 ugentlige Timer i Religion og Konfirmationsforberedelse. Men hver Søndag kl. 10 havde han desuden Gudstjeneste for alle Børnene undtagen de 2 yngste Aargange og for de i København boende voksne Døvs-tumme. Der var ingen Kirkesal, men den store Skolestue blev om Morgen om-dannet til at fungere som saadan. Træ-tavlerne blev af de store Drenge flyttet hen til Endevæggene, den hvide Prædike-stol med det gyldne Kors hentedes ned fra Loftet, og flere Rækker Bænke

Ved Aarsprøven i Juli d. A. viste det sig, at Deres Søn ikke egner sig til at oplæres efter Talemethoden. Det vil være til hans eget Bedste, at han herefter bliver oplært efter Tegnmethoden, og han vil herefter faa sin Opdragelse og Oplærelse paa det kgl. Døvstumme-Institut i Kjøbenhavn. Denne Anstalt er beliggende paa Citadelsvejen No 22, Østerbro. Vil De nu afløse Deres Søn til nævnte Anstalt snellest den 25de og 27de August, og naar De modtager dette Brev, vil De af Forstanderen for det kgl. Døvstumme-Institut i Kjøbenhavn, Hr. Pastor Mølling Hansen, modtage det Bælg, som De har haft ved at ladsage Deres Barn til Kjøbenhavn, ligesom De ogsaa vil faa Deres Tilbagerejse betalt.

Fredericia den 19de August 1885.

Betalt 10 Kr.

Georg Jørgensen

Ved Aarsprøven i Juli d. A. viste det sig, at Deres Søn ikke egner sig til at oplæres efter Talemethoden. Det vil være til hans eget Bedste, at han herefter bliver oplært efter Tegnmethoden, og han vil herefter faa sin Opdragelse og Oplærelse paa Det kgl. Døvstumme-Institut i Kjøbenhavn. Denne Anstalt er beliggende paa Citadelsvejen No 22, Østerbro.

Fredericia den 19de August 1885

Georg Jørgensen

Lo v

em

Foranstaltninger til Døvstummes Undervisning.

§ 1.

S det nuværende Døvstummeinstitut ved Kjøbenhavn bliver Undervisning for Fremtiden alene at give efter Tegnmethoden.

Op gennem 1870'erne foregår der i Danmark en heftig diskussion om brug af tegn- eller talemethode i døveundervisningen.

Tilhængere af talemethoden har vind i

sejlene, men med den bemærkelsesværdige **lov af 22. Marts 1880** sikres allerede i paragraf 1 anvendelse af tegnmethoden på Institutet i København.

blev anbragte foran denne, og saa besteg Forstander *Malling Hansen*, der ogsaa var ordineret Præst, i Ornat Prædikestolen og udlagde Dagens Evangelium klart og tydeligt i et ualmindelig smukt Haandalfabet og Tegnsprog. Der var dengang ingen Døvsstummepræster for det øvrige Land, men naar voksne Døvsstumme udefra kom paa Besøg i Hovedstaden, søgte de ofte ud til det gamle Moderinstitut for at deltage i Søndagsgudstjenesterne. Og den aarlige Konfirmation, der foregik om Sommeren i Sct. Jacobs Kirke paa Østerbro, kaldte navnlig paa de gamle Elever, saa de mødte i stort Tal baade i Kirken og til Festmaaltidet paa Instituttet, hvor de bænkedes Side om Side med Konfirmanderne og deres Slægtninge og hele Lærerpersonalet og nød den traditionelle Risengrød og Flæskesteg og dejlig Kaffe med mægtige Stykker Sandkage til.

Vi 8 Lærere havde hver sin Klasse i Hovedfaget, Dansk, desuden spredte Timer i andre Fag i forskellige Klasser. Vi underviste alle 30 Timer ugentlig og havde endvidere, som Følge af at Instituttet var Internat, en temmelig udstrakt Vagttjeneste. Yngstelæreren havde Morgenvagten Kl. 6-8 hver Dag, altsaa 14 Timer i Ugen, men det passede mig i den Tid, jeg var Sidstemand, udmærket, idet jeg derved fik hele Dagen fra Kl. 1 til fri Raadighed, saa jeg kunde fortsætte Studeringerne og Sommeren efter min Ansættelse tage Filosofikum, hvorpaa i Januar 1888 fulgte Skoleembeds-eksamen (cand. mag.).

Næst yngste Lærer, *L. V. Lindholm*, havde Hverdagsvagterne Formiddag og Middag samt Helligdagsvagt Kl. 8-9,30, de øvrige Lærere hver sin Ugedag Kl. 5-6 og 7-9 samt hver 6. Helligdag hele Dagen fra Kl. 9,30. Mest tyngende

var Vagttjenesten i Ferietiderne: Jul, Paaske og Pinse, Børnene kom nemlig kun hjem til Forældrene om Sommeren. De to yngste Lærere ordnede sig da i Reglen saaledes, at de delte Ferien imellem sig og overtog hinandens Vagter, men for de ældre var Forholdet ikke saa ligetil. Paa Hverdage maatte der i Ferietiden, paa Grund af Skolearbejdets Indstilling, være Opsyn hele Dagen, og dette tilfaldt, med Undtagelse af Middagspausen Kl. 1-3, den Lærer, som havde Dagvagten. Traf det sig saa, at der foruden denne faldt en Helligdagsvagt i ens Lod, var Situationen ikke særlig spændende for en Mand med eget Hjem. Vel kunde man undertiden være saa heldig at faa en yngre Kollega til at overtage en Helligdagsvagt mod den vedtagne Tribut af 3 Kr. eller en Hverdagsvagt, der dog kun vurderedes til 2 kr., men Muligheden var ikke overdrevent stor.

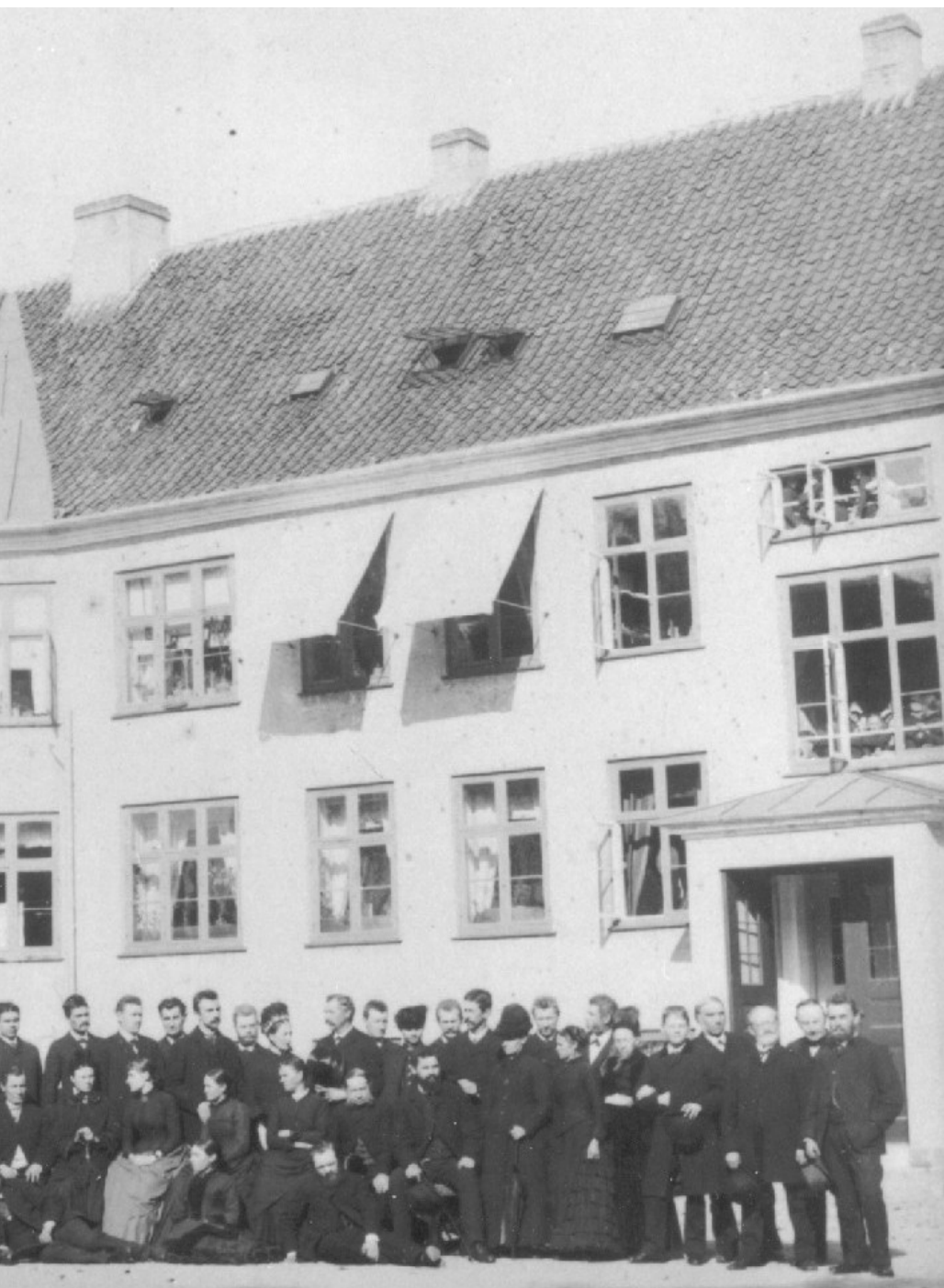
Den ældste af Lærerne var *U. F. Gram*. Han var døvsstum og allerede 72 Aar, da jeg kom til Instituttet, holdt dog ud som Lærer endnu i 4 Aar og døde, 82 Aar gammel. Han havde været Elev under Døvsstummeundervisnings Grundlægger i Danmark, Dr. Med. P. A. Castberg, hvis Statue, modeleret af den døvsstumme Kunstner *V. Chr. Hansen*, er rejst udenfor Instituttet ved Kastelsvej.

I Grams Tid havde dette til Huse i Sølvgade, og alle vi Lærere, som i 4 Aar havde ham til Kollega, kunde saaledes ad den mundtlige Overleverings Vej række Haanden helt tilbage til den danske Døvsstummeundervisnings første Mand og første Sted. Af os 7 Lærere er jeg nu den eneste tilbageblevne, men af Grams Elever lever endnu nogle enkelte bl.a. Skomagermester *I. C. Westphall* (46).

Instituttet på Citadelsvej var på Bechs tid samlingsstedet for voksne døve, som nævnt såvel ved søndagsgudstjenesten, som til Døvstummeforeningen af 1866s generalforsamlinger.

Dette fotografi fra 1886 viser formentlig "66"s 20-års jubilæumsfest. Som nr. 3 og 4 fra højre anes A. C. Nyegaard og Ole Jørgensen. (Det kgl. Bibliotek)

Ulrik Frederik Gram (1810-1892) blev elev hos Castberg i 1821, og kunne derfor i sin lange lærergerning fortælle om Instituttets allerførste tid.

Efter sin konfirmation i 1827 blev han uddannet til lærer på Instituttet og han fik embede der i 1829, som Danmarks første døde lærer.

Hans gerning varede i 57 år frem til 1886.

I 1850 blev han gift med en af sine tidligere elever, Sophie Frederikke Hermansen (1828-1911) med hvem han fik 2 børn.

Gram hørte naturligvis til den gamle Skole fra Frederik VI's Tid og mødte til hver Time med Spanskrør og Avis under Armen og halvlång Pibe i Munden. Jeg har dog aldrig set ham bruge

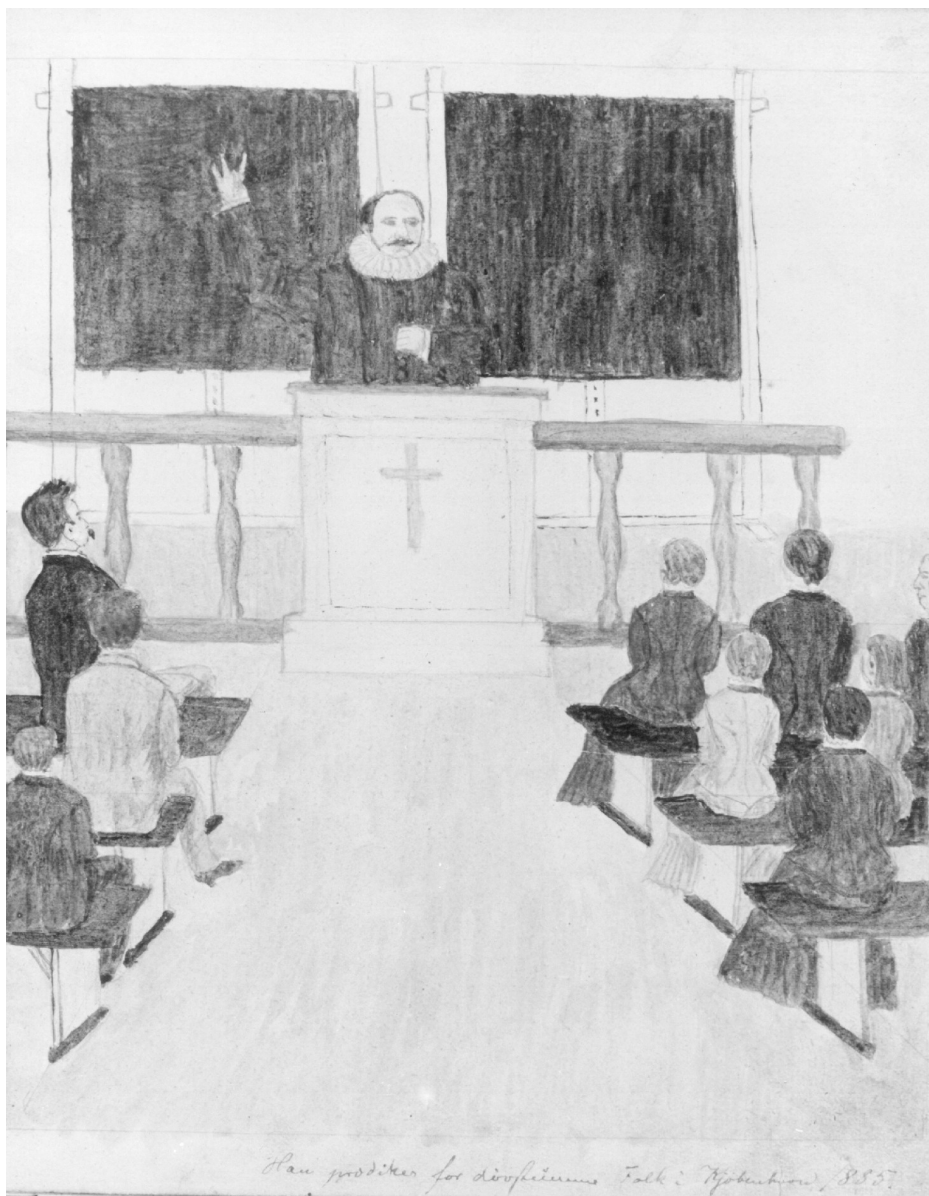

A. C. Nyegaard (1823-1908) døv fra sit 8. år, havde lært væverhåndværket på Instituttet i Stormgade, men forstander Søren Heiberg fik ham trukket ind i lærergerningen i 1853 og han fortsatte til 1901.

Han var den mand der bar traditioner og tegnsproget videre gennem generationer.

Han udgav således i 1871: *De Dövstummes Haandalphabet* samt et *Udvalg af deres lettere Tegn*.

Spanskrøret til andet end at slaa i Lærerbordet med, ikke heller set ham læse Avis i Timen, men et Smøg af Piben kunde han nok tillade sig. Det var vel Tradition fra ældre Dage og generede heller ikke synderligt Undervisningen, der som før sagt, mest foregik med Fingrene og Kridtet

Malling Hansen holdt **gudstjeneste** hver søndag for Instituttets elever. Men også mange voksne døve overværede kirkehandlingen og de fik bagefter en snak med deres gamle lærere.

Det er elev nr. 27 Else Jeppesen fra Fuur, der har lavet denne tegning med titlen: "Han prædiker for døvstumme Folk i Kjøbenhavn, 1885".

52/83

5. Klasse. Dansk: Bech.

M.	B.	O.	T.	S.	L.
Dansk	Bibelske Billeder Holck	Dansk	Regning Nygaard	Dansk	Fortælling Gram
Regning Nygaard	Dansk	Dansk	Regning Nygaard	Dansk	Dansk
Dansk	Dansk	Dansk	Dansk	Regning Nygaard	Dansk
Dansk	Dansk	Regning Nygaard	Stedbeskrivelse Nygaard	Regning Nygaard	Dansk
Bibelske Billeder Holck	Stedbeskrivelse Nygaard	Fortælling Gram	Dansk	Dansk	Dansk

Skema for 5. Klasse 1882/83, hvor Bech har 18 timer i dansk. Desuden har Holck, der senere blev præst på Lolland, 2 timer i Bibelske Billeder, Nygaard har 6 timer i Regning og 2 timer i Stedbeskrivelse. Endelig har Gram 2 timer i Fortælling i Tegn.

Vi yngre røg ikke i Timerne, men jeg maa bekende, at jeg tit tog min lange Pibe med op paa Sovesalen om Aftenen for at tænde den straks næste Morgen. Atmosfæren deroppe paa den Tid af Døgnet havde jo sin egen Duft, selvom Forstander *Malling Hansen* havde søgt at skaffe Ventilation ved Anbringelse af Blikkanaler, med Gasblus i Midten, der skulde suge den daarlige Luft ud gennem Taget. Især om Vinteren, naar der ikke kunde lukkes Vinduer op — for kun, naar Temperaturen udenfor faldt til minus 3 Reamur, fyredes der i den store Kakkellovn —, var den slem.

Næstældste Lærer var A. Chr. Nygaard. Han var ogsaa døvstum, men meget uegentlig, idet han først havde mistet Hørelsen i 8 Aars Alderen, havde hele Sproget i sin Magt og havde beva-

ret Stemmen saa godt, at alle kunde forstaa ham. Men aflæse fra Munden kunde han ikke. Da Kong Frederik VI 1832 besøgte Fanø, tog hans Moder ham som 8 Aars Dreng med til Audiens hos Kongen for at ansøge om Friplads for ham paa Instituttet, men saasnart Drengen saa den alvorlige Mand med Haanden paa Sabelhæftet, blev han saa forskrækket, at han stak i et højt Brøl, han troede, han skulde halshugges. Herover blev Majestætten meget rørt, tog ham om Halsen og klappede ham og tilstod straks Moderen den ansøgte Friplads.

Efter sin Konfirmation var N. i flere Aar Væver, bl.a. paa Fanø, hvor han under Trearskrigen 1848-50 gjorde Tjeneste som Strandvagt, men 1853 blev han af daværende Forstander, Professor *Søren Heiberg* kaldt til København som Lærer. Han var, da jeg tiltraadte, 60 Aar, var en velbegavet og livlig Mand. Hans Hovedinteresse udenfor Undervisningen var Skyttesagen, og han hjembragte i Aarenes Løb en Mængde Præmier, vundne paa Amager Fæld.

Af de hørende Lærere, der alle var yngre Folk og stærkt optagne af deres

C. L. Petersen

Louise Allen

Lærere på Instituttet.

Tegnelærer C. L. Petersen virkede i over 43 år.

Frøken Egede var leder af pigernes skole. Pigerne undervistes dagligt fra kl. 15-17 og lørdag tillige kl. 19-20

Gerning, var *H. J. Lassen (Ketting)* den ældste og i de første Aar den eneste gifte, efter ham kom i Rækkefølge *P. Petersen (Holme)*, *O. C. Jensen*, stud. theol. *Joh. Holck* og vi to ganske unge. Hver Onsdag Morgen Kl. 8-9 samledes alle Børnene i Spisesalen til Foredrag i Tegnsprog og Haandalfabet af en af de ældre Lærere. Her bar ubetinget P.P. Prisen ved sine smukt formede Gestikulationer, sin tydelige Mimik og sit let aflæselige Haandalfabet. Han var den fødte Døvtummelærer, hvad Eleverne ogsaa havde en sikker Fornemmelse af. En af hans Elever, den tidligt afdøde, ualmindelig velbegavede Skrædermester *Ludv. Zehngraff* (62) fra Udstolpe paa Lolland, der ved Instituttets 100 Aars Jubilæum skrev den smukke, varmt følte Hyldest til sit gamle Fosterhjem, gav det en Dag i Skoletimen Udtryk overfor ham i følgende Ord: Du ligesom kigger gennem Nøglehullet ind

Ida Egede

Lars Lindholm

i de Døvtummes Sjæl. Større Ros kan en Døvtummelærer næppe ønske sig.

I det hele taget tror jeg at turde sige, at der blev arbejdet godt og flittigt paa Skolen, selvom der ogsaa dyrkedes Særinteresser udenfor denne. Nyegaard havde som nævnt sin Skydning, Holck og jeg vore Studeringer, — og saa var der Digteren Ole Chr. Jensen, der under Forfatternavnet *Sigurd Viking* først udgav en Prosaroman "Et blad for Vinden", der blev slemt medtaget af Kritiken, senere flere poetiske Værker i Paludan Müllerske Strofer, der dog vandt nogen Anerkendelse og et enkelt Aar skaffede ham en Forfatterundersøgelse paa Finansloven, men han naaede aldrig at bryde igennem. Han var et elskeligt Menneske, Instituttets gode Aand, der altid var parat til at gøre os andre Tjenester uden nogensinde at vente, end sige forlange Gengæld. Overhovedet var Forholdet mellem os Kollegaer og mellem Lærerpersonalet og Eleverne saa godt, som man kunde ønske det. Der fandtes jo ikke dengang Underholdning for Børnene i Form af Lysbilleder og Films m.m., men i Opholdsstuen var Vinteraftnerne igennem Eleverne samlede om den vagthavende Lærer, naar han af sine Oplevelser og sin Viden gav noget til bedste i Tegnsproget. Interna-

Pige nr. 7, Maren Christine Frederiksen fra Refsvindinge Sogn, kom efter konfirmationen i 1883 i huset hos forstander Malling Hansen.

tet har i Samlivet sin egen Charme, og den Døvstummelærer, der har sin Post ved et saadant, har her et Fortrin for andre i Henseende til at lære de Døvstummes særegne Mentalitet at kende.

I Løbet af faa Aar holdt baade Petersen, Jensen og Lindholm deres Indtog i Ægteskabet og flyttede bort fra Institut-

tet, til Gengæld fik Holck og jeg ved Grams Afgang eller rettere allerede, da Holck blev indkaldt til Soldatertjeneste, en ny Kammerat i cand. theol. *Henning Hagerup*, der afløste mig som Yngstelærer.

Vi tre holdt saa sammen til Sommeren 1889, da Holck drog som Sømandspræst til Hull i England og Hagerup som Adjunkt til Randers. Deres Afløser blev 2 unge Seminarister, *Hansen Rosbjerg* og *Niels Thomasen*, der begge omtrent samtidig tog fat paa at læse til

Nr 75. Marta Hansine Hansen
Tved S., Ribe k., f. 24/7 72, ink. 25/8 82 fra Fr.

VII. 3. er godt begavet, flittig og løvelysten, altid venlig og
fornøjet og derfor i enhver Henseende en elskværdig
lille Pige. Hun er Søster til Nr 54 og sid i Tiden
næsten altid sammen med denne.

J. 14/12 82

Brickholm.

Studentereksamen, gennemførte det og derefter bestod den filosofiske Prøve ved Universitetet. Rosbjerg døde allerede 1898, men Thomsen blev i Tiden Holmes Eftermand som Inspektør ved Institutet og lever endnu som pensioner-

I 1880'erne begyndte man en mere ud-
førlig standpunktsbedømmelse af eleverne.

Ved prøver og eksaminer anvendtes naturligvis fortsat egentlige karakterer.

Nr 46. Jens Christian Westphall
Salborg Kystd., f. 17/5 68, ink. 4/9 76.

II. 7. Blev og højst af Omhu og i sin Tid
færdigst følger Uddannelsingen med
Alid og Læsning Lektura - afkørende og
af et blødt Sind.

5/12 82

J. Petersen

Confirmeret 18de Juli 1883.

Om Skomagerværkstedet

Skomagerværkstedet er i Kælderen. Vi gaar ind i Skomagerværkstedet Klokken 3. Vi børster vore Sko med Børstene. Dr 96 lærer os at børste Sko. Vi gaar ned i Skomagerværkstedet Klokken 7 for at børste Sko. Ole Jørgensen lærer os at sy Sko. Dr 126 og jeg bærer Baller i Skomagerværkstedet.

Han har en Fil, en Tang og en Syl. Han stikker et Hul i Saalen med en Syl. Han banker Pløkker i den med en Hammer. Han binder Remmen om Livet.

Der ligger et Værktøj paa Bordet. Der ligger Pløkker i Kassen. Vi har puttet Læsten i Hylden. Han har Brillen paa Øjnene. Han tænder Ild i Tobakken med Tændstikken. Dr 126 har fejlet Gulvet med Kosten.

Han er 60 Aar gammel.

No 22 Lavritz Andersen
Mg?

Billeder fra dagligdagen på døveskolerne i 1800-tallet eksisterer faktisk ikke. De dukker først op i forbindelse med døveundervisningens 100 års jubilæum i 1907.

Men til alt held kan dagbøger, breve og eksamensstile give os et billede af, hvordan livet formede sig på institutterne.

Selv om nogle af stilene i dette nr. - og i kommende nr. - klart bærer præg af diktat giver de alligevel et troværdigt billede af institutterne og deres personale.

Fritz Bechs artikel fortsætter i næste nummer af Døvehistorisk tidsskrift.

For 200 år siden

Da Galvanismen med saa megen Held i fremmede lande er anvendt mod Feil i Hørelsen og fornemmelig mod Døvstumhed, har et Selskab af Læger i Kiøbenhavn forenet sig om at tilbyde sine Medborgere, at anstille disse Forsøg paa Døvstumme Mennesker, som ere fød døve. Tilfreds med den Behagelighed, om det lykkes, at have givet et Menneske en saa stor Fuldkommenhed, som det før ikke havde, forlanger det intet andet for sin Umage. Forældre, som have saadanne ulykkelige Børn, eller Opdragere, til hvilke de ere betroede, kan melde sig hos

Dr. Castberg, i Nyhavn paa Charlottenborg Siden No 277 ved Siden af den botaniske Hauge. (Kiøbenhavnske Tidender, 1802)

J.N. Bouillys drama, Den Døvstumme, blev opført 1. Gang i Danmark den 6. September 1802 på Det kgl. Teater. Det blev set af P. A. Castberg og var medvirkende til hans begyndende interesse for døve.

På sin rejse 1803-1805 rundt til europæiske døveskoler så Castberg stykket i Berlin, Wien og Toulouse (handlingen i stykket

foregår i denne by).

For 100 år siden

Forskellige meddelelser

Søndag den 6. Juli afholdes ingen Gudstjeneste for døvstumme i København, men derimod i Roeskilde.

Fra Søndag den 13. Juli henlægges Gudstjenesten fra Kastelskirken til Bethlehemskirken i Blaagaardsgade paa Nørrebro, hvor der fremtidig holdes Gudstjeneste hver Søndag kl. 2 3/4 i Haandalfabet og Kl. 4 mundtlig. De sædvanlige Menighedsmøder i mit Hjem holdes Tirsdag den 22. Juli for ikke-talende, Torsdag den 24. Juli for talende døvstumme.

Johs. Jørgensen, Præst for de døvstummes Menighed

Det kgl. Døvstummeinstitut i København holder sin aarlige Konfirmation, med Adgang til Gudstjeneste og Altergang for voksne døvstumme, Onsdag den 9 Juli Kl. 10 i Kastelskirken; Skrifttemaalet er som sædvanlig Dagen før Kl. 6 sammesteds.

(Smaablade for Døvstumme, 1902 Nr 85)

I den 5te tyske Døvstummekongres i Berlin 18.-20. August deltog fra dansk Side: med Understøttelse af Liebes Legat: Skomager Westphall og Skrædder H. Jensen, med Understøttelse af Taleforeningen: Snedker H. J. Hansen og M. Bondesen, for egen Regning Maler C. Becker, Skomager C. A. Jensen, Skomager C. A. Jensen, Poul Lange, Emmy Nielsen og Frederikke Jensen. Vi skal senere bringe et Referat fra Mødet.

(SmfD, 1902, Nr. 86)

For 75 år siden

Nyborg Døvstummeskoles Elevforening

Nyborg., 27.5.1927.

Tirsdag den 24. Maj samledes herboende gamle Nyborgelever paa Døvstummeskolen til et Møde, hvor vi blev enige om at danne en Elevforening.

Der blev valgt en Bestyrelse paa 3 Personer. Kaj Lisner Jensen blev Formand, Fru Karen Jensen Kasserer og Hans Olesen Sekretær. Men denne Bestyrelse er kun valgt til Dagen før Konfirmationen, da der om Aftenen vil blive holdt Generalforsamling. Love og Forslag om Bestyrelse vil blive fremsat paa Generalforsamlingen.

Foreningens Formaal er først og fremmest at være til Hjælp og Nytte under alle Livets Forhold for gamle Nyborgelever, som paa den ene eller anden Maade trænger til Raad eller Støtte, ogsaa pekuniært, saavidt Foreningens Pengemidler strækker til, alt efter Bestyrelsens Skøn.

Saasnart Foreningen er nogle Aar gammel, er det ogsaa Hensigten at hjælpe enkelte gamle Elever, som ikke selv har økonomisk Evne til det, til en Rejse til den gamle By og Skole, samt hjælpe alle dem af de gamle Elever, der ellers kommer paa Besøg, med Raad og Daad med Hensyn til Logi m.m. alt efter som Bestyrelsen finder det nødvendigt. Det paatænkes ogsaa at udsætte en Flidspræmie hvert Aar til henholdsvis en Dreng og Pige, som dette Aar udgaar fra Skolen. P.B.v Hans Olesen, Sekretær

(Effata, 15. Juni 1927)

Afslutningsfesten paa det kgl. Døvsstummeinstitut i Kø- benhavn (1927)

Aarsprøven paa det kgl. Døvsstummeinstitut i København afsluttedes i Aar paa en særlig festlig Maade som Følge af, at Instituttet efter den nye Lov af 31. Marts 1926 fremtidig helt vil skifte Karakter.

Fra Castbergs Grundlæggelse af Instituttet til Udgangen af dette Skoleaar har Instituttet arbejdet efter Haandalfabets- og Tegnmetoden, fra det nye Skoleaars Begyndelse vil det være omdannet til Forskole for alle Landets døvsomme Børn og skal altsaa fortrinsvis drive mundtlig Artikulation, en stor og indgribende Forandring for Lærerpersonalet. Dette havde derfor ønsket at give

den sidste Eksamen efter den gamle Metode og den sidste Konfirmation en saa smuk Afslutning som muligt. Middagen efter Konfirmationen var sat til Kl. 1, og alle var mødt i Festdragt. Indbudt var bl. a. Forstander Fr. Heibergs Enke, Døvsstummeraadets Formand C. Becker, Pastor Johs. Jørgensen med Frue, Elevernes tilrejste Forældre og over 100 af de gamle Elever, som har Ophold i København.

Forstanderen bød velkommen, og efter Stegen holdtes en Række Taler, alle baade mundtlig og i Haandalfabet, til Dels ved Hjælp af Tolk. Inspektør N. Thomsen talte for Konfirmanderne og deres Forældre. Cand. theol. H. V. Dahlerup talte for de gamle Elever, der var mødt frem til den sidste Konfirmationsfest; han kunde dog glæde de gamle Elever

med, at selv om der ikke mere blev Konfirmation, saa vilde der dog hvert Aar blive en Afslutningsfest til hvilken de gamle Elever altid vilde være velkomne.

Hr. C. Becker bragte først en Tak til det gamle Institut fra alle dets Børn ude i Døvtummeverdenen og udtrykte derefter sin Sorg over den nye Lov, som han ansaa for meget uheldig, dog ønskede han selvfølgelig, at den trods alt maatte blive til Gavn for Døvtummesagen.

Kontorchef Fenger tog derefter Ordet og udtalte, at Meningerne om en Lov altid var forskellige, nu da vi havde den, maatte vi alle samles om at faa det bedst mulige ud af den.

Selv havde han som udgaaet fra et Hjem, der havde nære Slægtninge blandt Døvtumme, stor Interesse for og Kærlighed til de Døvtumme og vilde gøre sit Bedste til, at Døvtummesagen kunde gaa en god Fremtid i Møde. Men i øvrigt saa han med Stolthed og Glæde hen paa de Døvtummes egne Organisationer med Sygekasser, Arbejdsanvisning, Understøttelser, Foredrag o.s.v. Det viste alt sammen, at Døvtummeundervisningen i Danmark havde baaret gode Frugter.

Skomagermester Westphall, en af de gamle Elever, havde ikke noget imod, at C-Eleverne kom til Fredericia og sammen med B-Eleverne, idet der derved kunde drages en Parallel mellem de to Metoders Værdi.

Endnu flere af de gamle Elever havde ønsket Ordet, men en Afslutning var nødvendig af Hensyn til Ordnin-

gen af Festen, og efter at Bordet var hævet og Kaffen indtaget i Drengenes Opholdsstue, begav man sig ved 3-Tiden i Procession op i Instituttets største Lokale, Drengenes Sovesal, der i Dagens Anledning var omdannet til Festsal og pragfuldt pyntet med Flag og Blomster.

Fra den gamle Prædikestol med det gyldne Kors paa hvid Bund holdt Forstander Høgstrøm derpaa, efter at en af cand. theol. Bering Liisberg forfattet Kantate var afsunget til Orgelspil, den egentlige Festtale, der bestod i et historisk Tilbageblik paa Instituttets Liv gennem snart 125 Aar.

Endelig rettede han Blikket fremad, betonedes den vanskelige Opgave, der nu blev overdraget Lærerpersonalet, og sluttede med at udtale de bedste Ønsker for den Klasse Børn, der nu ophørte med at være Instituttets Børn, C-Eleverne for hvem han haabede, at man ogsaa paa det nye Sted, de kom hen, ville finde den rette Fremgangsmaade til at skabe en rask og sund Sjæl trods de smaa Evner. Med Afsyngelsen af en af Forstander Høgstrøm forfattet Salme afsluttedes den smukke Fest (Effata, 1. August 1927)

Bagsideillustration:
Konfirmation 14. Juli 1886. Dreng nr 62 er den i Bechs artikel omtalte Ludvig Zehngraft.

Red.af Jan William Rasmussen
© Døvehistorisk Selskab 2002

Døvehistorisk tidsskrift

Kopiering og eftertryk *ikke* tilladt.
ISSN 1602-5768
Løssalg kr. 50,-

Døvehistorisk Selskab
Kastelsvej 58 C
2100 København Ø